

**Galvenie principi kvalitātes
veicināšanai iekļaujošā izglītībā
Rekomendācijas politikas veidotājiem**

Galvenie principi kvalitātes veicināšanai iekļaujošā izglītībā

Rekomendācijas politikas veidotājiem

Education and Culture DG

Lifelong Learning Programme

Šī dokumenta izdošanu ir atbalstījis Eiropas Komisijas Izglītības un kultūras ģenerāldirektorāts:

http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/index_en.htm

Šo dokumentu sagatavoja:

Lūsija Bauere (Lucie Bauer), Aģentūras Pārstāvju padomes locekle no Austrijas;
Zuzana Kaprova, Aģentūras Pārstāvju padomes locekle no Čehijas Republikas;
Marija Mikaelidu (Maria Michaelidou), Aģentūras Pārstāvju padomes locekle no Grieķijas;
Kristīne Pluhar (Christine Pluhar), Aģentūras Pārstāvju padomes locekle no Vācijas.

Redaktore Aģentūras darbiniece Amanda Vatkina (Amanda Watkins)

Dokumentu ir atļauts citēt skaidri norādot informācijas avotu. Uz šo ziņojumu ir jāatsaucas šādi : Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra, 2009.gads. *Galvenie principi kvalitātes veicināšanā iekļaujotā izglītībā – Rekomendācijas politikas veidotājiem*, Odense, Dānija: Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra

Ziņojums ir pieejams pilnībā manipulējamos formātos 21 valodā, lai nodrošinātu labāku piekļuvi informācijai. Šī ziņojuma elektroniskās versijas ir pieejamas Aģentūras tīmekļa vietnē: <http://www.european-agency.org/publications/ereports>

Šī ziņojuma versija ir tulkojums latviešu valodā, kas veikts no Aģentūras oriģinālā manuskripta angļu valodā.

Mudītes Reigases tulkojums

Vāku ilustrējusi Daniela Demeterova (Daniela Demeterová) no Čehijas Republikas

ISBN (iespiesti): 978-87-92387-90-5 ISBN (elektroniski): 978-87-7110-013-6

© **Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra 2009.gads**

Sekretariāts
Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C Denmark
Tāl: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Briseles birojs
3 Avenue Palmerston
BE-1000 Brussels Belgium
Tāl: +32 2 280 33 59
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org

SATURS

PRIEKŠVārds	5
1. IEVADS	7
2. EIROPAS UN STARPTAUTISKĀ PIEEJA IEKĻAUJOŠAI IZGLĪTĪBAI	11
2.1 Saistošie dokumenti Eiropā	11
2.2 Starptautiskie dokumenti	12
3. GALVENIE PRINCIPI KVALITĀTES VEICINĀŠANAI IEKĻAUJOŠĀ IZGLĪTĪBĀ	15
<i>Paplašināt līdzdalību, lai palielinātu izglītības iespējas visiem izglītojamiem</i>	15
<i>Visu skolotāju izglītošana iekļaujošas izglītības jomā</i>	17
<i>Iekļaušanu veicinoša organizācijas kultūra un ētoss</i>	18
<i>Iekļaušanu veicinošas atbalsta struktūras</i>	19
<i>Iekļaušanu veicinoša elastīga resursu piešķiršanas sistēma</i>	20
<i>Iekļaušanu veicinošas izglītības pamatnostādnes</i>	21
<i>Iekļaušanu veicinoša likumdošana</i>	22
Noslēguma komentāri	23
4. PAPILDU INFORMĀCIJA	25
4.1 Aģentūras avoti	25
4.2 Citi avoti	26

PRIEKŠVārds

Pirmo ziņojumu sērijā *Galvenie principi* Aģentūra publicēja 2003.gadā. Ziņojuma nosaukums bija „Galvenie principi speciālo vajadzību izglītībā – Rekomendācijas politikas veidotājiem” un tā pamatā bija Aģentūras publikācijas līdz 2003.gadam.

Tāpat kā iepriekšējo ziņojumu, arī šo dokumentu sagatavoja izglītības politikas veidotāji, lai sniegtu saviem kolēģiem Eiropas valstīs apkopojumu par galvenajām politiskajām tendencēm, kas parādījušās Aģentūras tematiskā darba, kas atbalsta izglītojamo ar dažādām speciālām izglītības vajadzībām iekļaušanu vispārizglītojošajās mācību iestādēs, rezultātā. Šajā izdevumā izmantoti Aģentūras darba rezultāti sākot no 2003.gada un ietver šādas publikācijas:

- Speciālā izglītība Eiropā 2003.gadā (2003.);
- Speciālo vajadzību izglītība Eiropā: Tematiskā publikācija (1.sējums 2003.un 2.sējums 2006.);
- Iekļaujoša izglītība un darbs klasē vidējās izglītības posmā (2005.);
- Jauniešu viedoklis par speciālo vajadzību izglītību (2005.);
- Agrīnā iekļaušanās (2005.);
- Individuālie pārejas plāni (2006.);
- Mācību sasniegumu vērtēšana iekļaujošā mācību vidē (2007. un 2009.);
- Jaunās balsis: Nodrošinot dažādību izglītībā (2008.);
- Indikatoru izstrādāšana – iekļaujošai izglītībai Eiropā (2009.);
- Multikulturālā daudzveidība un speciālo vajadzību izglītība (2009.).

Visas šīs publikācijas ir pieejamas 21 valodā Aģentūras tīmekļa vietnē: <http://www.european-agency.org/publications>

Mēs ceram, ka šīs Aģentūras izstrādātās galveno principu rekomendācijas pozitīvi ietekmēs darbu, ko veic Eiropas valstu politikas veidotāji, kuri cenšas atbalstīt procesus saistītus ar iekļaujošās izglītības attīstību savās valstīs.

Kors Meijers (Cor Meijer)

Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūras direktors

1. IEVADS

Tāpat kā iepriekšējā *Galveno principu* sērijas izdevuma, arī šī ziņojuma nolūks ir akcentēt rekomendācijas par svarīgākajiem izglītības politikas aspektiem, kuri varētu būt efektīvi izglītojamo ar dažādām speciālām vajadzībām iekļaušanas atbalstīšanai vispārīglītojošajās mācību iestādēs. Šīs rekomendācijas būtībā apstiprina iekļaujošas izglītības un „skolas visiem” veicināšanas principus. Visas Eiropas valstis atzīst, ka iekļaujoša izglītība – vai, izmantojot Luksemburgas Hartā (1996.) lietoto terminu *Skola visiem* – nodrošina pamatu, lai garantētu vienlīdzīgas iespējas izglītojamiem ar dažādu veidu speciālajām vajadzībām visos viņu dzīves aspektos (izglītībā, profesionālajā apmācībā, nodarbinātībā un sabiedriskajā dzīvē). Lai sagatavotu šo dokumentu, tika izmantots pirmā *Galveno principu* izdevuma svarīgākais apgalvojums: „*Iekļaujošai izglītībai ir nepieciešama elastīga izglītības sistēma, kas spēj reaģēt uz dažādām un, bieži vien, sarežģītām individuāla izglītojamā vajadzībām*” (4.lp).

Mērķa auditorija šim dokumentam joprojām paliek izglītības politikas veidotāji. Tomēr tiek atzīts, ka, daudz lielākā mērā nekā iepriekšējā izdevumā, šoreiz iekļaujošas izglītības galveno principu uzmanību ir jāpievērš rekomendācijām, kuras būtu izmantojamas vispārējās un speciālās izglītības politikas veidotājiem, ja vēlamies palielināt iekļaujošas izglītības ietekmi tās visplašākajā nozīmē. Tiek atzīts, ka ir nepieciešamas diskusijas starp vispārējās izglītības politikas veidotājiem dažādās izglītības nozarēs un pakāpēs, lai attīstītu vispārējo izglītību. Šis ziņojums atspoguļo rekomendācijas, kuru pamatā ir Aģentūras pētījumu rezultāti laika posmā no 2003.līdz 2009.gadam par to, kas būtu jādara politikas veidotājiem, lai atbalstītu iekļaušanu. (Lai iegūtu pilnīgu informāciju par izmantotajiem Aģentūras darbiem, lūdzu, skatieties 4.nodaļā: Papildu informācija).

Šis ziņojums tapa dažādu tematisko projektu, kuros parasti piedalījās visas Aģentūras dalībvalstis¹, laikā.

¹ No 2009.gada Aģentūras dalībvalstis ir: Austrija, Beļģija (flāmu un franču kopienas), Čehijas Republika, Dānija, Francija, Grieķija, Igaunija, Islande, Itālija, Īrija, Kipra, Latvija, Lielbritānijas Apvienotā Karaliste (Anglija, Skotija, Velsa, Ziemeļīrija), Lietuva, Luksemburga, Malta, Nīderlande, Norvēģija, Polija, Portugāle, Slovēnija, Somija, Spānija, Šveice, Ungārija, Vācija, Zviedrija.

Aģentūras projektu tēmas izvēlas dalībvalstu ministriju nosauktie pārstāvji, ievērojot pēc viņu domām prioritārās un problemātiskās jomas. Šajos projektos tiek izmantota daudzveidīga metodika (valstu informācijas, kuru iegūst no pārskatiem un aptaujām, analīze, literatūras apskati, valstu ekspertu pieredzes apmaiņa klātienē), kā rezultātā tiek radīta virkne materiālu (iespiesti materiāli, elektroniski ziņojumi un resursi).

Visi tematiskie projekti, kurus izmantoja, lai sagatavotu šo dokumentu, akcentēja iekļaušanas dažādos aspektus, kas palīdz izglītojamiem iegūt izglītību savā dzīves vietā. Lai gan šajā darbā izmantotie Aģentūras darba rezultāti galvenokārt attiecas uz obligāto izglītību, aprakstītie principi ir tādi, kurus var izmantot atbalstot mūžizglītību, un to galvenais mērķis ir veicināt sociālo iekļaušanu personām ar speciālām izglītības vajadzībām. Tāpat kā aprakstot situāciju 2003.gadā, ir jāuzsver, ka iekļaušana dažādās valstīs attīstās atšķirīgi un: „*Visas valstis ir ... dažādos etapos savā ceļā uz iekļaušanu*” (Vatkinsa [Watkins], 2007., 16.lp.).

Tāpat kā 2003.gadā procentuāli skolēnu ar speciālām izglītības vajadzībām skaits obligātajā izglītībā svārstās no zem 1% līdz 19%. Arī izglītojamo skaits speciālajās skolās un klasēs procentuāli ir ļoti atšķirīgs. Dažās valstīs mazāk kā 1% no visiem izglītojamiem apmeklē šādas izglītības iestādes, tajā pašā laikā citās valstīs tādu izglītojamo ir vairāk kā 5% (2009.). Šādā situācijā var teikt, ka iegūtie dati atspoguļo atšķirības vērtēšanas procesā, finansēšanas struktūrās un pakalpojumu nodrošināšanas principos, nevis atšķirības skolēnu ar speciālām izglītības vajadzībām faktiskajā skaitā dažādās valstīs.

Arī tāpat kā 2003.gadā valstis joprojām izvēlas dažādas pieejas, lai nodrošinātu pakalpojumus skolēniem ar speciālām izglītības vajadzībām. Ir iespējams dažādās valstīs identificēt gan pieejas, kuru mērķis ir īstenot pilnu iekļaušanu vispārīzglītojošās mācību iestādēs, gan pieejas, kuras ietver „plašu spektru pakalpojumu”, kas domātas dažādu vajadzību nodrošināšanai, kā arī pieejas, kurās ir skaidri noteiktas un atsevišķas vispārējās un speciālās izglītības sistēmas. Tomēr ir arī iespējams novērot, ka: „*visās valstīs iekļaujošās izglītības koncepcijas, pamatnostādnes un prakse nepārtraukti mainās*” (ibid).

Neskatoties uz visām šīm atšķirībām par iekļaušanu dažādās valstīs, ir iespējams akcentēt galvenos principus iekļaujošās izglītības

pamatnostādnēs, par kuriem ir vienojušās Aģentūras dalībvalstis nesen pabeigtajos Aģentūras tematiskajos projektos, kuri aprakstīti 3.nodaļā.

Pašus pamatprincipus apstiprina arvien dziļāka izpratne par iekļaujošo izglītību kā izglītību, kuras uzmanības centrā ir daudz plašāks izstumšanai pakļauto izglītojamo loks, nekā tikai tie, kuriem noteiktas speciālās izglītības vajadzības. Tas apstiprina to, ka kvalitatīvas izglītības nodrošināšana izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām vispārizglītojošajās skolās nozīmē kvalitatīvas izglītības nodrošināšanas nepieciešamību visiem izglītojamiem.

Izpratne par arvien plašāku līdzdalību vispārējā izglītībā, lai nodrošinātu kvalitatīvu izglītību visiem izglītojamiem, ir atspoguļota šī izdevuma nosaukumā: *Galvenie principi kvalitātes veicināšanai iekļaujošā izglītībā.*

Šāda iekļaujošas izglītības koncepcija ir arī skaidri izklāstīta vairākos starptautiskos ziņojumos un deklarācijās – informācija par šiem dokumentiem ir apkopota nākamajā nodaļā, un tā iepazīstina ar galvenajiem principiem, kuri izstrādāti pamatojoties uz pierādījumiem, kas gūti Aģentūras darbā.

2. EIROPAS UN STARPTAUTISKĀ PIEEJA IEKĻAUJOŠAI IZGLĪTĪBAI

Starptautiskā līmenī, kā arī Eiropas līmenī, ir virkne konvenciju, deklarāciju, paziņojumu un rezolūciju par funkcionāliem traucējumiem, iekļaušanu un speciālo izglītību, kas apstiprina visu valstu pamatnostādnes un nodrošina veiktā darba² atskaites sistēmu. Šie dokumenti ir saistoši arī Aģentūras darbā. Lai apskatītu Aģentūras pētījumus, kuri tika izmantoti šī dokumenta sagatavošanā, plašākā kontekstā, turpinājumā tiek aplūkoti galvenie starptautiskie un Eiropas dokumenti.

2.1 Saistošie dokumenti Eiropā

Eiropas līmenī ir vairāki dokumenti, kas parāda dalībvalstu mērķus attiecībā uz atbalsta nodrošināšanu izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām. Šajos dokumentos ir atspoguļotas ES dalībvalstu saistības noteikto prioritāšu īstenošanā. Daudzi no minētajiem dokumentiem ir Eiropas Padomes paziņojumi par prioritātēm izglītībā kopumā – piemēram, Izglītības Padomes ziņojums Eiropas Padomei *Konkrēti izglītības un apmācības sistēmu nākotnes mērķi* (2001.) un Eiropas Komisijas komunikē *Vienota indikatoru un kritēriju struktūra, lai pārraudzītu virzību uz Lisabonas mērķu sasniegšanu izglītībā un apmācībā* (2007.).

Tomēr ir arī virkne svarīgu dokumentu, kuru uzmanības centrā ir tieši izglītojamie ar speciālām izglītības vajadzībām un viņu iekļaušana vispārējās izglītības iestādēs. Pirmais no šiem dokumentiem ir datēts ar 1990.gadu, kad tika pieņemta Izglītības Ministru Padomes rezolūcija par *Bērnu un jauniešu ar speciālām vajadzībām integrēšanu vispārējās izglītības sistēmās*. Pēc tam ES dalībvalstis ratificēja Apvienoto Nāciju Organizācijas *Paraugnoteikumus par vienlīdzīgām iespējām personām ar funkcionāliem traucējumiem* (1993.).

Pēc tam, 1996.gadā Eiropas Padome publicēja *Rezolūciju par cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem cilvēktiesībām* un Eiropas Komisija publicēja komunikē (kas uzlika par pienākumu Eiropas Padomei izstrādāt rīcības programmu) par *Vienlīdzīgām iespējām*

² Atsauksmes uz šajā nodaļā izmantotajiem dokumentiem ir atrodamas 4.nodaļā.

cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem. 2001.gadā tika sagaidīta Eiropas parlamenta rezolūcija *Ceļā uz Eiropu bez šķēršļiem personām ar funkcionāliem traucējumiem.* 2003.gada Eiropas Parlamenta rezolūcijai *Ceļā uz Apvienoto Nāciju Organizācijas saistošo noteikumu izpildi, lai veicinātu un aizsargātu personu ar funkcionāliem traucējumiem tiesības un cieņu* sekoja 2003.gada Eiropas Padomes rezolūcija par *Cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem nodarbinātības un sociālās integrācijas veicināšanu* un 2003.gada Eiropas Padomes rezolūcija par *Vienlīdzīgu iespēju nodrošināšanu skolēniem un studentiem ar funkcionāliem traucējumiem izglītībā un apmācībā.* Šie pēdējie divi paziņojumi ir svarīgākie ES līmeņa dokumenti, kuri ietekmē dalībvalstu speciālās izglītības attīstības pamatnostādnes.

Izglītojamo ar speciālām izglītības vajadzībām viedokli atspoguļo *Lisabonas deklarācija: Jauniešu viedoklis par iekļaujošo izglītību (2007.)*, kurā izklāstīti priekšlikumi, par kuriem vienojās jaunieši ar speciālām izglītības vajadzībām no 29 valstīm, kuri mācās vidējās, profesionālās un augstākās izglītības iestādēs. Jaunieši šajā deklarācijā paziņo: „*Mēs redzam daudzas priekšrocības iekļaujošā izglītībā ... mums ir draugi gan ar speciālām vajadzībām, gan bez tām ... iekļaujoša izglītība ir abpusēji izdevīga gan mums, gan visiem pārējiem.*”

2007.gadā Eiropas Izglītības ministru padome identificēja speciālo vajadzību izglītību kā vienu no 16 prioritārajiem mērķiem, kuriem jāpievērš uzmanība Lisabonas stratēģijas mērķos 2010.gadam (Eiropas Komisija, 2007.). Priekšlikumos Eiropas Kopienas 2020.gada mērķiem izglītībā izglītojamie ar speciālām izglītības vajadzībām atkal tiek uzskatīti par prioritāti (2009.).

2.2 Starptautiskie dokumenti

Starptautiskā līmenī svarīgākie likumdošanas pamatdokumenti, kuri ietekmē iekļaujošo izglītību ir iezīmēti UNESCO *iekļaujošas izglītības politikas vadlīnijās* (2009.), sākot ar *Vispārējo cilvēktiesību deklarāciju* (1948.), kurai sekoja *Konvencija pret diskrimināciju izglītībā* (1960.), *Konvencija par bērnu tiesībām* (1989.), *Daudzveidīgas kultūras izpausmes aizsardzība un veicināšana* (2005.). Pavisam nesen *Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām*, sevišķi tās 24.pants, tiek uzsvērts kā īpaši nozīmīgs, jo tas akcentē iekļaujošu izglītību. Ir pierādīts, ka šajos un citos

starptautiskajos dokumentos: „... ir aprakstīti galvenie elementi, kuriem jāpievērš uzmanība, lai nodrošinātu izglītības pieejamību, tiesības uz kvalitatīvu izglītību un tiesības uz cieņu izglītojošā vidē” (10.lp.).

Vairums Eiropas valstu ir parakstījušas konvenciju un lielākā daļa no minētajām valstīm ir parakstījušas arī izvēles protokolu, un ir konvencijas un protokola ratifikācijas procesā.³

Visas Eiropas valstis ir ratificējušas UNESCO *Salamankas paziņojumu un rīcības ietvaru par speciālo vajadzību izglītību* (1994.). Šis kopējais paziņojums ir svarīgākais dokuments, kuru izmanto speciālo vajadzību izglītības darbā Eiropas valstīs – tas joprojām ir visvairāk izmantotais dokuments daudzu valstu izglītības politikas koncepciju izstrādē. Visām Eiropas valstīm ir vienots viedoklis par to, ka principiem, kuri ietverti Salamankas paziņojumā, ir jāaptver visas izglītības jomas, ne tikai tās, kuras attiecas uz speciālo vajadzību izglītību. Šie principi ir saistīti ar vienlīdzīgām iespējām, nodrošinot patiesu pieejamību izglītības pieredzei, cieņu pret individuālām atšķirībām un kvalitatīvu izglītību visiem, pievēršot uzmanību individuāliem sasniegumiem, nevis neveiksmēm.

Starptautiskās Izglītības konferences (ICE) 48.sesijas *iekļaujoša izglītība: nākotnes ceļš* secinājumi un rekomendācijas (2008.) izvirzīja vairākus nozīmīgus ieteikumus. Tajā skaitā:

- Politikas veidotājiem ir jāatzīst, ka: „*iekļaujoša izglītība ir nepārtraukts process, kura mērķis ir piedāvāt kvalitatīvu izglītību visiem*”;
- Izglītības politikas un pakalpojumu mērķiem ir: „*jāveicina bērniem draudzīgas skolas kultūras un vides attīstība, kas sekmē efektīvu mācīšanās procesu un ir iekļaujoša visiem bērniem*” (UNESCO, 2008.).

UNESCO Politikas vadlīnijas (2009.) parāda, ka: *iekļaujoša izglītība ir process, kas stiprina izglītības sistēmas kapacitāti, „lai sasniegtu visus izglītojamos ... ‘iekļaujošu’ izglītības sistēmu var izveidot tikai tad, ja parastās skolas kļūst daudz iekļaujošākas – citiem vārdiem sakot, ja tās labāk izglīto visus savas pašvaldības bērnus”* (8.lp.).

³ Jaunāko informāciju meklējiet: <http://www.un.org/disabilities/countries.asp?navid=17&pid=16>

Šajā dokumentā ir arī konstatēts, ka: „Iekļaušanu ir jāuzskata par procesu, kurā tiek nodrošinātas un risinātas visu bērnu, jauniešu un pieaugušo daudzveidīgās vajadzības, paplašinot līdzdalības iespējas izglītības procesā, kultūrā un sabiedriskajā dzīvē; tajā pašā laikā samazinot un izskaužot izstumšanas iespējas no izglītības procesa un izglītības sistēmas ... Iekļaušanas veicināšana nozīmē diskusiju stimulēšanu, pozitīvas attieksmes veicināšanu, kā arī izglītības un sociālo struktūru uzlabošanu, lai risinātu jaunus izaicinājumus izglītības sistēmā un tās vadībā. Tas ietver rezultātu, procesu un vides uzlabošanu, lai sekmētu mācīšanos gan izglītojamā līmenī viņa mācību vidē, gan sistēmas līmenī, lai atbalstītu visu mācību procesa pieredzi” (UNESCO, 2009.; 7.-9.lp.).

Politikas vadlīnijas akcentē šādus priekšlikumus attiecībā uz iekļaujošu izglītību:

- Iekļaušana un kvalitāte ir mīļatkarīgas;
- Pieejamība un kvalitāte ir saistītas un tās abpusēji pastiprina viena otru;
- Vissvarīgākās iekļaujošas izglītības nodrošināšanā ir kvalitāte un objektivitāte.

Šie priekšlikumi ir ļoti būtiski Aģentūras tematiskā darba galvenajos principos, kuri atspoguļoti nākamajā nodaļā.

3. GALVENIE PRINCIPI KVALITĀTES VEICINĀŠANAI IEKĻAUJOŠĀ IZGLĪTĪBĀ

Šajā nodaļā aprakstītie galvenie principi atspoguļo izglītības sistēmas aspektus, kuri pēc Aģentūras darba pieredzes, ir būtiski kvalitātes veicināšanā iekļaujošā izglītībā un atbalsta izglītojamo ar dažāda veida speciālām izglītības vajadzībām iekļaušanu vispārējās izglītības iestādēs. Šie aspekti attiecas gan uz valsts likumdošanu, gan uz darbu, kas tiek veikts skolās. Abus šos līmeņus ir jāņem vērā, izstrādājot politisko ietvaru kvalitātes veicināšanai iekļaujošā izglītībā.

Lai gan vairākums Aģentūras materiālu, kuros tika identificēti šie galvenie principi, attiecas uz obligātās izglītības posmu, ir pierādīts, ka tie ir izmantojami visās izglītības jomās un pakāpēs mūžizglītības kontekstā.

Septiņas savstarpēji saistītas galveno principu jomas ir saskatāmas izpētot Aģentūras darbu no 2003.gada līdz šim brīdim. Šīs jomas ir aprakstītas turpinājumā kopā ar specifiskām rekomendācijām, kuras varētu būt nepieciešamas, lai tās efektīvi īstenotu.

Galveno principu izstrādāšanas svarīgākais mērķis ir *veicināt līdzdalību iekļaujošā izglītībā, nodrošinot kvalitatīvus izglītības pakalpojumus*. Paturot to prātā, līdzdalības paplašināšanas princips tiek aprakstīts pirmais un var redzēt, ka visi pārējie principi darbojas, lai sasniegtu šo mērķi.

Paplašināt līdzdalību, lai palielinātu izglītības iespējas visiem izglītojamiem

Iekļaujošas izglītības mērķis ir paplašināt pieejamību izglītībai un veicināt visu izglītojamo, kuri pakļauti izstumšanai, līdzdalību un iespējas, lai īstenotu savu potenciālu.

Domājot par kvalitātes veicināšanu iekļaujošā izglītībā, ir nepieciešams uzsvērt vairākus būtiskus faktoros attiecībā uz šo mērķi:

- *Iekļaušana attiecas uz plašāku izglītojamo loku nekā tikai uz tiem, kuriem identificētas speciālās izglītības vajadzības*. Tā attiecas uz jebkuru izglītojamo, kuram ir risks tikt izstumtam no mācību procesa, kura rezultātā seko neveiksmes izglītības iegūšanā;

- *Vienīgi pieejamība vispārējai izglītībai nav pietiekoša.* Līdzdalība nozīmē to, ka visi izglītojamie ir iesaistīti jēgpilnā mācību darbībā.

Pozitīvas attieksmes veicināšana izglītībā ir būtiska līdzdalības paplašināšanā. Vecāku un skolotāju attieksme pret izglītojamo ar plaša spektra vajadzībām izglītošanu ļoti bieži ir atkarīga no viņu personīgās pieredzes. Šo faktu nedrīkst ignorēt un jāveic pasākumi, kā arī jāpiešķir resursi, lai risinātu šos jautājumus. Lai izstrādātu efektīvas stratēģijas pozitīvas attieksmes veicināšanai ir:

- *Jānodrošina visu skolotāju izglītošanu,* lai viņi justos droši, ka spēj uzņemties atbildību par visiem izglītojamiem, lai kādas būt viņu individuālās vajadzības;

- *Jāatbalsta izglītojamo un viņu vecāku līdzdalība lēmumu pieņemšanā par izglītības procesu.* Tas ietver gan izglītojamo iesaistīšanu lēmumu pieņemšanā par viņu mācību darbu, gan vecāku atbalstīšanu atbildīgas izvēles izdarīšanā par viņu (jaunākā vecuma) bērniem.

Individuāla izglītojamā izglītības iegūšanas laikā, iespējams šādi aspekti veido nozīmīgu ieguldījumu līdzdalības paplašināšanas mērķu sasniegšanā:

- *Uzskats, ka mācīšanās ir process* – ne tikai saturs – un galvenais mērķis ir visiem izglītojamiem attīstīt mācīšanās iemaņas, lai apgūtu prasmes, nevis tikai zināšanas mācību priekšmetā;

- *Personalizētas mācību pieejas izstrādāšana visiem izglītojamiem,* kurā pats izglītojamais izvērza sev mācību mērķus, pieraksta tos un pēc tam analizē kopā ar skolotājiem un ģimeni, kas viņam palīdz izstrādāt patstāvīgas mācīšanās metodes, lai varētu kontrolēt savu mācību procesu;

- *Individuālā izglītības plāna (IIP) vai līdzīgas individuālas mācību programmas izstrādāšana* dažiem izglītojamiem (iespējams tiem, kuriem ir sarežģītāki mācīšanās traucējumi), kuriem ir nepieciešama daudz fokusētāka pieeja mācību procesam. Individuālos izglītības plānus ir jāizstrādā, lai maksimāli nodrošinātu izglītojamā patstāvību un iesaistīšanos mērķu noteikšanā un nodrošinātu sadarbību ar vecākiem un ģimenēm.

Pieeja mācību procesam, kuras mērķis ir nodrošināt visu izglītojamo daudzveidīgās vajadzības nepiešķirot attīstības traucējumu kategorijas, ir atbilstoša iekļaujošas izglītības principiem un tā prasa

tādu izglītības stratēģiju un pieeju īstenošanu, no kuras labumu gūst visi izglītojamie:

- *Kooperatīvā mācīšana*, kad skolotāji veido komandu, iesaistot izglītojamos, vecākus, vienaudžus, citus mācību iestādes skolotājus un atbalsta personālu, kā arī daudznozaru komandas atbilstošus speciālistus;
- *Kooperatīvā mācīšanās*, kad izglītojamie dažādos veidos palīdz viens otram, ieskaitot vienaudžu kopā mācīšanos, veidojot elastīgas un pārdomātas izglītojamo grupas;
- *Problēmu risināšana sadarbībā*, kurā izmanto sistemātisku pieeju, veidojot pozitīvu klasvadības modeli;
- *Heterogēnu izglītojamo grupu veidošana* un diferencētas pieejas izmantošana, lai nodrošinātu izglītojamo daudzveidīgās vajadzības klasē. Šādā pieejā izmanto strukturētu mērķu izvirzīšanu, to pārskatīšanu un pierakstīšanu, alternatīvas mācību metodes, elastīgu mācību procesu un dažādus visu izglītojamo grupēšanas veidus;
- *Efektīvas mācīšanas pieejas*, kuru pamatā ir izvirzītie mērķi, alternatīvas mācību metodes, elastīgs mācību process un skaidras atgriezeniskās saiknes nodrošināšana visiem izglītojamiem;
- *Vērtēšana*, kuru veic skolotājs un kas atbalsta mācīšanos, nevis piešķir kategoriju vai izraisa negatīvas sekas izglītojamam. Vērtēšanai ir jābūt holistiskai/ekoloģiskai, kas ņem vērā akadēmiskos, uzvedības, sociālos un emocionālos mācīšanās aspektus un sniedz skaidru informāciju par to, kas tālāk jāveic mācību procesā.

Stratēģijas līdzdalības paplašināšanai vispārīzglītojošajās klasēs nevar tikt īstenotas izolēti, neņemot vērā plašāku skolā un izglītojamā mājās esošo situāciju. Lai vairotu izglītības iespējas visiem izglītojamiem, ir jānodrošina virkni savstarpēji saistītu faktoru, kas atbalstītu individuālu skolotāju darbu. Šie faktori aprakstīti nākamajās nodaļās.

Visu skolotāju izglītošana iekļaujošas izglītības jomā

Lai skolotāji varētu efektīvi strādāt iekļaujošā mācību vidē, viņiem ir nepieciešama atbilstoša vērtību izpratne un attieksme, kā arī atbilstošas prasmes un kompetences, zināšanas un sapratne.

Tas nozīmē, ka *visus skolotājus ir jā sagatavo darbam iekļaujošā izglītībā* viņu sākotnējā profesionālajā izglītībā un vēlāk karjeras laikā viņiem jānodrošina profesionālās pilnveides iespējas, lai viņi iegūtu jaunas zināšanas un prasmes, kas uzlabos viņu darbu iekļaujošā mācību vidē.

Izglītība par iekļaušanu ietver zināšanas un prasmes:

- *Par diferenciāciju un daudzveidīgu vajadzību nodrošināšanu*, kas ļauj skolotājam klasē atbalstīt individuālu mācību darbu;
- *Par sadarbību ar vecākiem un ģimenē*;
- *Par sadarbību un komandas darbu*, kas veicina efektīvu skolotāju darbu komandās ar citiem skolotājiem, kā arī ar virkni izglītības un citu dienestu speciālistiem, kuri strādā gan skolās, gan citās iestādēs.

Līdz ar visu skolotāju izglītošanu iekļaušanas jomā, skolotāju izglītības sistēmai ir jānodrošina iespējas:

- *Izglītēt speciālās izglītības pedagogus*, lai saglabātu un attīstītu speciālistu resursus, kas spēj palīdzēt visiem skolotājiem iekļaujošā izglītības vidē;
- *Dalīties pieredzē* speciālistiem no dažādiem dienestiem un nozarēm, lai sekmētu efektīvu sadarbību;
- *Apmācīt skolu/izglītības iestāžu vadītājus* attīstīt savas vadības prasmes un redzējumu iekļaujošu vērtību un pieredzes veicināšanai;
- *Apmācīt skolotāju izglītotājus par iekļaujošas izglītības virzieniem un iespējām*, lai viņi varētu īstenot skolotāju sākotnējās un profesionālās pilnveides izglītības programmas, kas veicina kvalitāti iekļaujošā izglītībā.

Iekļaušanu veicinoša organizācijas kultūra un ētoss

Skolas vai citas izglītības iestādes līmenī ļoti būtiska ir vienota kultūra un ētoss, kuru pamatā ir pozitīva attieksme pret izglītojamo daudzveidību klasēs un dažādo vajadzību nodrošināšanu izglītības procesā.

Šāda vienota kultūra:

- *Iesaista visas ieinteresētās puses*: izglītojamos, viņu ģimenes, skolotājus un citus izglītības darbiniekus, kā arī vietējo sabiedrību;

- *Tiek vadīta ar vīziju par iekļaušanu*, kas ietver skaidru izpratni par skolas attīstību un tās atbildību par izglītojamo daudzveidīgo vajadzību nodrošināšanu.

Attīstot organizāciju kultūru, kas atbalsta iekļaušanu, veidojas:

- *Prakse, kas nepieļauj segregācijas jebkuru formu* un veicina „skolu visiem”, nodrošinot vienādas izglītības iespējas visiem izglītojamiem;
- *Komandas darba kultūra un atvērtība partnerattiecībām* ar vecākiem, kā arī starpnozaru pieejai;
- *Izglītības prakse, lai nodrošinātu izglītojamo dažādās vajadzības*, kuru uztver kā pieeju, lai attīstītu kvalitatīvu izglītību visiem skolēniem, nevis tikai specifiskām grupām.

Iekļaušanu veicinošas atbalsta struktūras

Atbalsta struktūras, kas ietekmē iekļaujošu izglītību, ir ļoti daudzveidīgas un bieži ietver virkni speciālistu no dažādiem dienestiem, kuri izmanto atšķirīgas pieejas un darba metodes. Izveidotās atbalsta struktūras var darboties gan kā atbalsts, gan kā šķērslis iekļaušanai.

Atbalsta struktūras, kas atbalsta iekļaušanu:

- *Sastāv no virknes dažādu speciālistu dienestiem*, organizācijām un resursu centriem, kā arī speciālistiem, kas atspoguļo vietējā līmeņa vajadzības. Atbalsta struktūrām jāspēj elastīgi reaģēt uz daudzām organizāciju, kā arī individuālām un ģimenes vajadzībām;
- *Darbojas saskaņoti gan nozares iekšienē, gan starp nozarēm* (izglītības, veselības, sociālās palīdzības u.c.), kā arī ar atbalsta personāla komandām;
- *Darbojas tā, lai vislabākajā veidā atbalstītu* visu izglītojamo pāreju starp dažādiem izglītības posmiem mūžizglītības kontekstā (pirmsskolas izglītība, obligātā izglītība, tālākā izglītība un ar nodarbinātību saistītā izglītība).

Šādas atbalsta struktūras izmanto starpnozaru pieeju, kas:

- *Integrē zināšanas un dažādu jomu profesionālās kompetences perspektīves*, lai holistiski aplūkotu izglītojamo vajadzības;
- *Izmanto līdzdalības pieeju*, kuras nodrošināšanai nepieciešams mainīt kontroles atrašanās vietu palīdzības saņemšanai no atbalsta

speciālistiem. Lēmumu pieņemšana par atbalsta nepieciešamību ne tikai iesaista vispārizglītojošo klašu skolotājus, izglītojamos un viņu vecākus, bet viņi arvien biežāk vada šo procesu, strādājot kopā ar starpnozaru komandu speciālistiem. Šādai pieejai nepieciešama būtiska speciālistu attieksmes un prakses maiņa.

Iekļaušanu veicinoša elastīga resursu piešķiršanas sistēma

Finansēšanas politika un sistēma joprojām ir viens no vissvarīgākajiem faktoriem, kas nosaka iekļaušanu. Ierobežota pieeja vai pieejas trūkums noteiktiem pakalpojumiem var ierobežot iekļaušanu un vienlīdzīgu iespēju nodrošināšanu izglītojamiem ar speciālām izglītības vajadzībām.

Izglītības finansēšanas mehānismus un resursu piešķiršanu, kas veicina – nevis kavē – iekļaušanu, nosaka finansēšanas politika, kura:

- *Darbojas, lai nodrošinātu elastīgu, efektīvu un kvalitatīvu reakciju uz izglītojamo vajadzībām;*
- *Veicina atbilstošu dienestu starpnozaru sadarbību;*
- *Nodrošina koordināciju starp reģionālā un valsts finansējuma piešķirējiem.*

Elastīga resursu piešķiršanas sistēma veicina:

- *Decentralizētu pieeju resursu piešķiršanai, kas sniedz iespēju vietējām organizācijām atbalstīt efektīvu iekļaušanas praksi. Decentralizēts finansēšanas modelis, iespējams, ir daudz efektīvāks un tas vairāk reaģē uz vietējo iedzīvotāju vajadzībām;*
- *Iespējas finansēt preventīvas pieejas izglītībā, kā arī efektīvi atbalstīt izglītojamos, kuriem diagnosticētas specifiskas vajadzības;*
- *Iespējas nodrošināt finansējumu iekļaušanai skolās vai citās izglītības iestādēs pamatojoties uz vairākiem faktoriem, nevis vienīgi ņemot vērā individuāliem izglītojamiem diagnosticētas vajadzības. Šādas pieejas nodrošina elastīgumu finansējuma izmantošanā saskaņā ar iestādes noteiktajām vajadzībām, kā arī vajadzībām, kas noteiktas pašvaldības un valsts izglītības attīstības pamatnostādņēs.*

Iekļaušanu veicinošas izglītības pamatnostādnes

Kvalitātes veicināšanai iekļaujošā izglītībā ir nepieciešamas skaidras politikas pamatnostādnes. Izglītības attīstības pamatnostādnēs ir jāizvirza „skolas visiem” mērķis un šo mērķi ir jāatbalsta gan skolu ētosiem, gan skolu vadībai, gan skolotāju praktiskajai darbībai.

Pamatnostādnes, kuras veicina kvalitāti iekļaujošā izglītībā:

- *Nem vērā starptautiskās vadlīnijas un iniciatīvas;*
- *Ir pietiekoši elastīgas, lai atspoguļotu vietējās vajadzības;*
- *Maksimāli attīsta faktoros, kas atbalsta – kā tas aprakstīts iepriekš – individuāla izglītojamā un viņa vecāku iekļaušanu sadarbībā ar skolotājiem un izglītības iestādēm.*

Lai īstenotu iekļaujošu izglītību, tās politikas mērķi ir efektīvi jāskaidro visiem izglītības sistēmā iesaistītajiem. Izglītības vadītājiem visos līmeņos – valsts, reģiona, pašvaldības, kā arī izglītības iestādes līmenī – ir būtiska loma politikas, kas veicina iekļaujošas izglītības attīstību, skaidrošanā un īstenošanā. Izglītības pamatnostādnēs, kas veicina kvalitāti iekļaujošā izglītībā, jāpievērš uzmanība attieksmei pret izglītojamiem ar daudzveidīgām vajadzībām, kā arī jāizstrādā darbības virzieni, lai nodrošinātu viņu vajadzības. Šādas pamatnostādnes:

- *lezmē skolotāja, skolas/izglītības iestādes un atbalsta struktūru/dienestu atbildības līmeni, kā arī*
- *lezmē atbalstu un profesionālās pilnveides iespējas, kas tiks nodrošinātas visām ieinteresētajām pusēm, lai tās spētu izpildīt uzticētos pienākumus.*

Principi, kas veicina iekļaušanu un nodrošina individuālu izglītojamo vajadzības visās izglītības pakāpēs, ir „integrēti” visās izglītības jomās un pakalpojumos. Šādiem principiem jādarbojas gan visos līmeņos, gan starp izglītības sektoriem, kā arī tiem aktīvi jāveicina starpnozaru sadarbība, nodrošinot:

- *Izglītības, veselības aprūpes un sociālās aprūpes nozares politikas veidotāju sadarbību gan valsts, gan vietējā līmenī, lai izstrādātu darbības stratēģiju un plānus, kas veicinās un aktīvi atbalstīs starpnozaru pieejas izmantošanu visos mūžizglītības posmos;*

- *Elastīgu pakalpojumu struktūru, kas atbalsta iekļaujošu praksi visos izglītības pakalpojumu sektoros.* Izglītojamo ar daudzveidīgām vajadzībām iekļaušanai vidējā izglītībā, pārejas posmā no skolas uz nodarbinātību, izglītības turpināšanā pēc obligātās izglītības iegūšanas, augstākajā izglītībā un pieaugušo izglītībā ir jāpievērš tikpat daudz uzmanības, cik iekļaušanai pirmsskolas un pamatzglītības posmā;

- *Labās prakses popularizēšanas veicināšanu un atbalstu pētījumiem, kā arī jaunu pieeju, metožu un instrumentu izstrādāšanu.*

Lai gan īstermiņā ir jāizstrādā atsevišķs darbības plāns vai stratēģija iekļaujošas izglītības attīstībai vispārējā izglītības politikā, ilgtermiņā iekļaujošai izglītībai ir jāklūst neatņemamu sastāvdaļu visās izglītības politikas pamatnostādņēs un stratēģijās.

Izglītības politikas pamatnostādņu īstenošanas pārraudzības nodrošināšana ir jāparedz jau to plānošanas posmā. Tas ietver:

- *Atbilstošu indikatoru noteikšanu,* kurus var izmantot kā pārraudzības instrumentus, lai kontrolētu izglītības politikas un prakses attīstību;

- *Partnerattiecību veicināšanu* starp skolām, vietējās politikas veidotājiem un vecākiem, lai nodrošinātu lielāku atbildību par sniegtajiem pakalpojumiem;

- Visiem izglītojamiem sniegto pakalpojumu kvalitātes *novērtēšanas procedūru izstrādāšanu* izglītības sistēmā kopumā;

- *Izglītības politikas pamatnostādņu ietekmes novērtēšanu* par vienādu iespēju nodrošināšanu visiem izglītojamiem.

iekļaušanu veicinoša likumdošana

Visai likumdošanai, kas ietekmē iekļaujošu izglītību valstī, nepārprotami jānorāda, ka iekļaušana ir sasniedzamais mērķis. Rezultātā likumdošanai visos valsts sektoros ir jābūt tādai, kas nodrošina iekļaujošas izglītības attīstību veicinošus pasākumus.

Valstī ir jābūt:

- *„Integrētai” likumdošanai visās nozarēs,* kas nodrošina konsekvenci starp iekļaujošu izglītību un citām politikas iniciatīvām;

- *Vienotai likumdošanas struktūrai, kas nosaka iekļaujošas izglītības principus visos izglītības sektoros un līmeņos.*

Iekļaujošas izglītības normatīvajam regulējumam ir jābūt vispusīgam, lai pilnībā spētu risināt jautājumus par elastīguma un objektivitātes nodrošināšanu un dažādības atzīšanu visās izglītības iestādēs attiecībā uz visiem izglītojamiem. Šāda likumdošana nodrošina vienotas izglītības politikas īstenošanu, vienādu pakalpojumu un atbalsta saņemšanu visā valsts/reģiona teritorijā. Šādas likumdošanas pamatā ir:

- *„Vispārējo tiesību pieeja”, kurā individuālam izglītojamam (ar ģimeni vai aprūpētājiem) ir pieejama vispārējā izglītība un nepieciešamie atbalsta pakalpojumi visos izglītības līmeņos;*

- *Valsts likumdošanas atbildība starptautiskajiem dokumentiem un paziņojumiem iekļaujošas izglītības jomā.*

Noslēguma komentāri

Aplūkojot galvenās atziņas, kuras atspoguļojas Aģentūras darbā, var pieņemt, ka valstis, arvien vairāk veicinot iekļaujošas izglītības attīstību, uzrādīs izglītojamo skaita samazināšanos pilnīgi segregētā vidē visā Eiropā.

Ir pierādīts, ka nepieciešamās sistēmiskās izmaiņas izglītības politikā un pakalpojumos, kuru mērķis ir veicināt kvalitatīvu iekļaujošu izglītību, var virzīt savstarpēji saistīti principi, kuri aprakstīti iepriekšējās nodaļās.

4. PAPILDU INFORMĀCIJA

Visu šajā dokumentā izmantoto informāciju var atrast Aģentūras tīmekļa vietnē sadaļā *Galvenie principi (Key Principles)*:

<http://www.european-agency.org/agency-projects/key-principles>

Tajā skaitā:

- Aģentūras pētījumos iegūto pierādījumu „matrica”, kas apstiprina katru no galvenajiem principiem, kas aprakstīti 3.nodaļā;
- Saites uz visiem Aģentūras dokumentiem un citiem minētajiem materiāliem vai šo materiālu un dokumentu lejupielādējami faili.

Specifiskas atsauces uz visiem materiāliem, kuri tika izmantoti darbā pie šī dokumenta, ir atrodamas turpinājumā.

4.1 Aģentūras avoti

Kyriazopoulou, M. and Weber, H. (eds.) 2009. *Development of a set of indicators – for inclusive education in Europe*, Odense, Denmark: European Agency for Development in Special Needs Education

Meijer, C. J. W. (ed.) 2003. *Special education across Europe in 2003: Trends in provision in 18 European countries*, Middelfart: European Agency for Development in Special Needs Education

Meijer, C. J. W., Soriano, V. and Watkins, A. (eds.) 2003. *Special Needs Education in Europe: Thematic Publication*, Middelfart: European Agency for Development in Special Needs Education

Meijer, C. J. W. (ed.) 2005. *Inclusive education and classroom practice in Secondary Education*, Middelfart: European Agency for Development in Special Needs Education

Meijer, C. J. W., Soriano, V. and Watkins, A. (eds.) 2006. *Special Needs Education in Europe: Provision in Post-Primary Education*, Middelfart: European Agency for Development in Special Needs Education

Soriano, V. (ed.) 2005. *Early Childhood Intervention: Analysis of Situations in Europe – Key Aspects and Recommendations*, Middelfart: European Agency for Development in Special Needs Education

Soriano, V. (ed.) 2005. *Young Views on Special Needs Education: Results of the Hearing in the European Parliament – 3 November, 2003*, Middelfart: European Agency for Development in Special Needs Education

Soriano, V. (ed.) 2006. *Individual Transition Plans – Supporting the Move from School to Employment*, Middelfart: European Agency for Development in Special Needs Education

Soriano, V., Kyriazopoulou, M., Weber, H. and Grünberger, A. (eds.) 2008. *Young Voices: Meeting Diversity in Education*, Odense: European Agency for Development in Special Needs Education

Soriano, V., Grünberger, A. and Kyriazopoulou, M. (eds.) 2009. *Multicultural Diversity and Special Needs Education*, Odense: European Agency for Development in Special Needs Education

Watkins, A. (ed.) 2007. *Assessment in Inclusive Settings: Key issues for policy and practice*, Odense: European Agency for Development in Special Needs Education

Watkins, A. and D'Alessio, S. (eds.) 2009. *Assessment in Inclusive Settings: Putting Inclusive Assessment into Practice*, Odense: European Agency for Development in Special Needs Education

Visas minētās publikācijas ir pieejamas lejupielādēšanai 21 valodā no Aģentūras tīmekļa vietnes publikāciju sadaļas:
<http://www.european-agency.org/publications>

4.2 Citi avoti

European Agency for Development in Special Needs Education 2007. *Lisbon Declaration: Young People's Views on Inclusive Education*, pieejama tiešsaitē: <http://www.european-agency.org/publications/flyers/lisbon-declaration-young-people2019s-views-on-inclusive-education>

European Commission (DGXXII) 1996. *The Charter of Luxembourg*, Brussels, Belgium

European Commission 2007. Communication from the Commission *A coherent framework of indicators and benchmarks for monitoring progress towards the Lisbon objectives in education and training* (2007.gada februāris)

European Commission 2007. *Progress towards the Lisbon objectives in Education and Training. Indicators and Benchmarks*, Brussels, Commission Staff Working Document, SEC (2007) 1284

European Council 2001. Report from the Education Council to the European Council *The concrete future objectives of education and training systems* (2001.gada februāris)

European Council 2009. *Council conclusions on a strategic framework for European co-operation in education and training („ET 2020”)*, Brussels (2009.gada maijs)

European Union 1990. *Resolution of the Council and the Ministers of Education meeting with the Council of 31 May 1990 concerning Integration of children and young people with disabilities into ordinary systems of education*, Official Journal C 162, 03/07/1990

European Union 1996. *Communication of the Commission on equality of opportunity for people with disabilities*, COM (96)406 final of 30 July 1996

European Union 1996. *Resolution on the human rights of disabled people*, Official Journal C 17, 22/10/1996

European Union 2001. *European Parliament Resolution on the Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – Towards a barrier-free Europe for people with disabilities*, pieņemta 2001.gada 4.martā, (COM (2000) 284 – C5-0632/2000-2000/2296 (COS))

European Union 2003. *Council Resolution of 5 May 2003 on Equal opportunities for pupils and students with disabilities in education and training*, 2003/C 134/04, Official Journal C 134, 07/06/2003

European Union 2003. *Council Resolution of 15 July 2003 on promoting the employment and social integration of people with disabilities*, (2003/C 175/01)

European Union 2003. *European Parliament Resolution on the Communication from the Commission to the Council and the European Parliament – Towards a United Nations legally binding instrument to promote and protect the rights and dignity of persons with disabilities*, (COM(2003) 16 – 2003/2100 (INI))

UNESCO 1994. *The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education*, Paris: UNESCO

UNESCO 2008. „*Inclusive Education: The Way of the Future*”, *International Conference on Education, 48th session, Final Report*, Geneva: UNESCO

UNESCO 2009. *Policy Guidelines on Inclusion in Education*, Paris: UNESCO

United Nations 1948. *Universal Declaration of Human Rights*, pieejama tiešsaitē: <http://www.un.org/en/documents/udhr/>

United Nations 1960. *Convention against Discrimination in Education*, pieejama tiešsaitē: <http://www2.ohchr.org/english/law/education.htm>

United Nations 1989. *Convention on the Rights of the Child*, pieejama tiešsaitē <http://www.unicef.org/crc/>

United Nations 1993. *Standard Rules on the Equalisation of Opportunities for Persons with Disabilities*, pieejami tiešsaitē: <http://www.un.org/esa/socdev/enable/dissre00.htm>

United Nations 2005. *Convention on the Protection and Promotion of Diversity in Cultural Expression*, pieejama tiešsaitē: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=31038&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

United Nations 2006. *Convention on Rights of People with Disabilities*, pieejama tiešsaitē: <http://www.un.org/disabilities/convention/conventionfull.shtml>

Watkins, A. (ed.) 2003. *Key Principles for Special Needs Education – Recommendations for Policy Makers*, Middelfart: European Agency for Development in Special Needs Education

Watkins, A. (ed.) 2009. *Special Needs Education – Country Data 2008*, Odense: European Agency for Development in Special Needs Education

Pirmo ziņojumu sērijā Galvenie principi Aģentūra publicēja 2003.gadā un tā pamatā bija Aģentūras darba rezultāti līdz minētajam gadam. Šajā publikācijā atspoguļots Aģentūras darbs sākot no 2003.gada.

Tāpat kā iepriekšējo izdevumu, arī šo dokumentu sagatavoja izglītības politikas veidotāji, lai sniegtu saviem Eiropas valstu kolēģiem pārskatu par galvenajiem Aģentūras tematiskā darba rezultātiem.

Šīs publikācijas mērķis ir pievērst uzmanību rekomendācijām par izglītības politikas galvenajiem aspektiem, kas varētu būt efektīvas nodrošinot izglītojamo ar dažādām vajadzībām iekļaušanu vispārizglītojošā izglītības vidē.

Ziņojuma galvenā doma ir tā, ka izstrādātās rekomendācijas būtībā apstiprina kvalitatīvas izglītības veicināšanas principus visiem izglītojamiem.

